

Barneløftet - ikke høyt nok

Et løft for barn og unge trengs. Men i stedet for å legge opp til et nødvendig maratonløp satser regjeringen på en rask spurt. Det er ikke godt nok.

TEKST

Kerstin Söderström

PUBLISERT 1. august 2016

NORGE KAN SLÅ seg på brystet med mange topplasseringer i levekår, den beste nasjonen å være mamma i, og et av verdens beste land å bo i. Det er et lykkeland med stor materiell trygghet, men våre barn og ungdommer er ikke spesielt lykkelige. Det slås fast i en UNICEF-rapport som sammenligner barns velvære i 21 rike land.

Seks temaer i barns liv er undersøkt: materielle forhold, helsestatistikk, skole, relasjoner til venner og familie, risikoatferd og de unges subjektive opplevelse av tilfredshet med livet. Ett av spørsmålene var: *Her er en stige med 10 trinn. Det øverste er det beste livet du kan forestille deg, det nederste er det verste. Generelt, hvor på stigen vil du si at du står akkurat nå?* Svarene plasserte norske barn tredje nederst av 21 OECD-land. De synes ikke at de har det spesielt bra, og de er ikke særlig aktive. De skårer høyt på helserisikoatferd. 16 prosent av norske åtteåringer er overvektige. Både vektproblemer og skoledropout har klare klasseskille, og påvirker psykisk helse.

Norske barn har det sånn middels bra med venner og familie, men langt fra så bra som italienske, portugisiske og nederlandske barn. Der sier flere barn at foreldre bruker tid til «bare å snakke» med dem. Flyktningbarn uten foreldre sitter i mottak og gruer seg til 18-årsdagen. I fjor opplevde nærmere 9000 barn at foreldrene skilte seg. Omtrent hvert tiende barn har en forelder som har misbrukt alkohol i løpet av året. For noen er hjemme verst. Barndomsbelastninger, vold og krenkelser i nære relasjoner er trolig vårt største folkehelseproblem.

Barndommen er et landskap

Barndommen er ikke en tid, men et landskap, skriver Edvard Hoem. Biologi, erfaringer, historie og omgivelser smelter sammen i individets tilblivelsesprosess, og blir et landskap som vokser inn i voksenlivet og forplanter seg til neste generasjon. Vi vet hva som skader barn, og hva som er bra. Vi vet at innsats i barndommens landskap er det viktigste vi kan gjøre for folkehelse, fellesskapet og enkeltmenneskers livskvalitet.

Dette vet også helse- og omsorgskomiteen. Ved inngangen til sommeren la de fram Innstilling 346 S til Stortinget, der komiteen foreslår en ny tverrfaglig og forpliktende opptrappingsplan for barn og unges psykisk helse. «Et historisk løft for barn» er den

begeistrede beskrivelsen fra Psykologforeningens president, for planen har langt på vei tatt hensyn til feltets kunnskap og argumenter. «For godt til å være sant», tenker jeg, og tar fatt på en kritisk nærlesing av dokumentet.

«Innstillingen vil bare flikke på en merkelig styringsmodell»

Innstillingen legger til grunn at tidlig innsats er så samfunnsøkonomisk lønnsomt at vi ikke har råd til å la være. Den foreslår økte ressurser til førstelinjetjenesten, lettere tilgjengelighet og flere kommunepsykologer. Den vil tøyte veksten i foreskriving av medikamenter til barn og unge, og vil ha tydeligere ansvarslinjer og bedre koblinger mellom BUP og barnevern. Det er til og med et forslag om å vurdere om refusjonstakster står i veien for samhandling. Det hele omsatt i 11 forslag til endring og opptrapping, 11 lovende, etterlengtede forslag som skraper i overflaten av mulighetene og problemkomplekset.

Begeistret - men planløs

Helse- og omsorgskomiteens innstilling er et dokument som i stor grad tar barn og unges situasjon på alvor, men ikke alvorlig nok. Den tar ikke ut potensialet i grunnlagsforståelsen, nemlig at kilden til både problemer og løsninger handler mer om sammenhengene enn de enkelte deler, mer om relasjoner enn individer, og ikke minst, det handler mer om voksne enn om barn. Innstillingen henger fast i en for snever sykdomsmodell, og når dermed ikke frem til mekanismene bak overdreven medikamentutskrivning til unge mennesker.

I USA har 9 prosent av barnebefolkningen en ADHD-diagnose, i Norge mellom 3 og 5 prosent, mens det i Frankrike bare er 0,5 prosent, fordi barns impulsivitet og overdrevne uro ses som uttrykk for forhold i omgivelsene. Innstillingen vil bare flikke på en merkelig styringsmodell der psykisk helsevern evalueres i antall produserte tiltak og ikke i helbredelse og tilfredshet – og der fravær av fristbrudd er synonymt med kvalitet i tjenesten.

Selv om enigheten i komiteen har vært stor, er det noen røster som etterlyser større helhet. Én gjør oppmerksom på at Norge er ett av få OECD-land som ikke har en nasjonal plan for psykisk helse. Norsk psykisk helsepolitikk for barn og unge beskrives som høyt prioritert, men planløs. Flere av medlemmene løfter blikket utover refusjonstakster, reseptskrivning og stillingsnormer og tar til orde for at det viktigste er å rette innsatsen mot arenaer som skaper psykisk helse og uhelse, som familie, barnehage, skole og nabolag. Men disse stemmene har ikke slått gjennom i den endelige innstillingen.

Ikke bare løfte, men bære langt

Noen av forslagene vil gi flere barn en god voksen å snakke med. Det er bra. Hjelpetiltak blir forhåpentligvis bedre koordinert. Flott og nødvendig. Men – når blikket først og

fremst er på barnet, er det lett å glemme at det er hele landskapet som må kultiveres. Til det trengs det mer enn flere psykologer. En helhetlig plan blir ikke helhetlig før de grunnleggende betingelsene er analysert, slik at det varslede barneløftet kan bli til en langsiktig, bærekraftig strategi. Det er ikke løftene som forandrer barndommens landskap, det er de stødige prosessene styrt av et klart mål og politisk enighet helt ned på grunnfjellet, og folkene som tålmodig bærer hele veien fram. Derfor trenger vi en nasjonal strategi for psykisk helse.

Den beskrevne opptrappingsplanen er en svært god begynnelse, gjerne en stafettpinne der komiteene med ansvar for familie- og sosialtjenester og for barnehage- og skolepolitikk kan føye til sine analyser og anbefalinger. Til slutt bør vi få en tverrdepartemental, helhetlig plan med fast plass i politikk og budsjetter og lang tidshorisont. For, som nobelprisvinneren i økonomi James Heckman sier, investering i tidlig barndom er svært lønnsomt, men politikere må forberede seg på en maraton, ikke et spurtmesterskap.

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 53, nummer 8, 2016, side 650-651

TEKST

Kerstin Söderström, barnepsykolog ved BUP Lillehammer og postdoktor ved Høgskolen i Lillehammer. Sammen med Tor Levin Hofgaard, Gerd Kristiansen og Saths Cooper er hun fast kronikør.